

Regeringens proposition till Riksdagen med förslag till lagar om reglering av avtalsvillkor mellan näringsidkare och om ändring av lagen om marknadsdomstolen

PROPOSITIONENS HUVUDSAKLIGA INNEHÅLL

Avsikten med propositionen är att skydda särskilt små företag mot oskäligen avtalsvillkor. I detta syfte föreslås i propositionen att en lag om reglering av avtalsvillkor mellan näringsidkare stiftas. Enligt ett allmänt stadgande i lagen skall det vara förbjudet att i avtal mellan näringsidkare använda avtalsvillkor som för de näringsidkare som utgör den andra parten i avtalen är oskäligen med beaktande av det behov av skydd som sistnämnda näringsidkare har till följd av sin svagare ställning. Avsikten är att lagen i praktiken skall tillämpas främst på avtalsförhållanden mellan stora och små företag.

Enligt förslaget kan marknadsdomstolen förbjuda en näringsidkare att använda ett oskäligt eller ett därmed jämförbart villkor. Förbudet skall i allmänhet förenas med vite. Det föreslås att lagen om marknadsdomstolen utökas med ett stadgande enligt vilket ett förbudsärende blir anhängigt vid marknadsdomstolen på ansökan av en registrerad förening som verkar i syfte att bevaka näringsidkarnas intressen. En ansökan kan också göras av den näringsidkare mot vilken användningen av avtalsvillkoret riktas.

Lagarna avses träda i kraft så snart de har godkänts och blivit stadfästa.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

	Sida		Sida
ALLMÄN MOTIVERING	3	4. Beredningen av propositionen	7
1. Nuläge	3	DETALJMOTIVERING	7
1.1. Jämkning av avtalsvillkor	3	1. Lagförslagen	7
1.2. Reglering av avtalsvillkor	3	1.1. Lag om reglering av avtalsvillkor mellan näringsidkare	7
1.3. Regleringen av avtalsvillkor mellan näringsidkare i vissa andra länder	4	1.2. Lagen om marknadsdomstolen	9
1.3.1. Sverige, Danmark och Norge	4	2. Ikraftträdande	10
1.3.2. Tyska förbundsrepubliken	4	LAGFÖRSLAGEN	10
1.3.3. Österrike	4	1. Lag om reglering av avtalsvillkor mellan närings- idkare	10
1.3.4. Frankrike	5	2. Lag om ändring av lagen om marknadsdomstolen	11
1.3.5. Europeiska gemenskaperna	5	BILAGA	12
1.4. Bedömning av nuläget	5	Parallelltexter	12
2. Propositionens mål och de viktigaste förslagen ..	6		
3. Propositionens verkningar i fråga om ekonomi och personal	6		

ALLMÄN MOTIVERING

1. Nuläge

1.1. Jämkning av avtalsvillkor

År 1982 fogades ett allmänt stadgande om jämkning av rättshandlingar till lagen om rättshandlingar på förmögenhetsrättens område (228/29, *avtalslagen*). Dessutom innehåller 4 kap. konsumentskyddslagen (38/78) ett specialstadgande om jämkning av avtal som berör konsumtionsnyttigheter.

I 36 § avtalslagen regleras enskilda situationer där ett avtalsvillkor skall anses vara oskäligt till följd av dess innehåll. Ett avtalsvillkor kan enligt paragrafens 1 mom. jämkas eller helt lämnas utan avseende, om villkoret är oskäligt eller om dess tillämpning skulle leda till oskälighet. Enligt paragrafens 3 mom. skall såsom ett villkor i en rättshandling betraktas också en utfästelse om beloppet av ett vederlag.

Då man bedömer oskäligheten skall enligt paragrafens 1 mom. beaktas rättshandlingens hela innehåll, parternas ställning, förhållandena då rättshandlingen företogs och därefter samt övriga omständigheter. Enligt paragrafens 2 mom. kan avtalet jämkas också till övriga delar eller förordnas att helt förfalla, om ett avtalsvillkor som konstaterats vara oskäligt är sådant att jämkningen av villkoret leder till att det är oskäligt att avtalet i övrigt oförändrat förblir i kraft.

1.2. Reglering av avtalsvillkor

Finsk lagstiftning innehåller inte något allmänt stadgande om reglering av avtalsvillkor. I 3 kap. konsumentskyddslagen finns stadganden om reglering av avtalsvillkor i avtalsförhållanden mellan näringsidkare och konsumenter. Enligt stadgandena är det förbjudet för en näringsidkare att vid utbud av konsumtionsnyttigheter använda avtalsvillkor som är oskäliga för konsumenterna. Marknadsdomstolen kan förbjuda en näringsidkare att använda ett avtalsvillkor som strider mot förbudet eller att på nytt använda ett sådant eller ett därmed jämförbart villkor. Enligt 6 § (1062/78) lagen om marknadsdomstolen blir ett ärende som skall behandlas med stöd av konsumentskyddslagen anhängigt vid marknadsdomstolen på ansökan av konsumentombudsmannen. Om

konsumentombudsmannen vägrar att föra ett ärende om förbud av ett avtalsvillkor till marknadsdomstolen, har en sådan registrerad förening som verkar för att bevaka löntagarnas eller konsumenternas intressen rätt att anhängiggöra ärendet vid marknadsdomstolen.

Också banklagstiftningen innehåller stadganden om reglering av avtalsvillkor. Enligt 9 § lagen om depositionsbankernas verksamhet (1268/90) får en depositionsbank ta emot depositioner av allmänheten endast på sådana konton vars allmänna villkor har godkänts av bankinspektionen. I lagens 35 § stadgas att en depositionsbank i bankverksamheten inte får tillämpa avtalsvillkor som inte hör till bankverksamheten eller som skall anses oskäliga mot bankens kunder. Stadgandet gäller bankens alla kundförhållanden oberoende av om kunden är en konsument eller en näringsidkare. Bankinspektionen kan med stöd av lagens 39 § förbjuda en depositionsbank att använda avtalsvillkor som strider mot förbudet eller att på nytt tillämpa sådana eller därmed jämförbara avtalsvillkor. En depositionsbank kan inom en föreskriven tid föra bankinspektionens beslut till marknadsdomstolen. Enligt 25 § lagen om finansieringsverksamhet (1544/91) tillämpas de nämnda stadgandena i lagen om depositionsbankernas verksamhet också på ett kreditinstitut.

Regeringen har till riksdagen avlåtit en proposition med förslag till lagstiftning om kreditinstitut och finansiella institut och deras verksamhet (RP 295/1992 rd). Förslaget till kreditinstitutslag innehåller i 50 och 82—86 §§ stadganden som motsvarar stadgandena i lagen om depositionsbankernas verksamhet.

Försäkringslagstiftningen innehåller inte några motsvarande stadganden. Social- och hälsovårdsministeriet kan emellertid såsom övervakare av god försäkringssed påverka också försäkringsvillkoren. En försäkringsgivare är skyldig att sända försäkringsvillkoren och ändringarna av dem till ministeriet för kännedom. Om en försäkringsgivare trots varning tillämpar förfaranden som strider mot god försäkringssed, skall ministeriet uppmana försäkringsgivaren att rätta förfarandet inom föreskriven tid. Om uppmaningen inte iakttas, kan ministeriet förbjuda försäkringsgivaren att bevilja nya försäkringar.

Enligt 7 § lagen om konkurrensbegräns-

ningar (480/92) är det förbjudet för en näringsidkare eller en sammanslutning av näringsidkare att missbruka en dominerande marknadsställning. Såsom missbruk anses enligt stadgandet bl.a. en användning av affärsvillkor som inte bygger på god handelssed och som begränsar kundens handlingsfrihet. Konkurrensrådet kan ålägga näringsidkaren eller sammanslutningen att upphöra med ett förfarande som strider mot förbudet.

Ett elverk som levererar elektricitet för allmän förbrukning skall enligt 12 § 2 mom. ellagen (319/79) iaktta de elleveransvillkor som handels- och industriministeriet godkänt. Övervakning av avtalsvillkor innebär i viss mån också stadgandet i 1 a § 1 mom. (893/72) lagen om avbetalningsköp, enligt vilket ett avtal om avbetalningsköp skall uppgöras på en särskild blankett vars innehåll fastställs av handels- och industriministeriet.

Vid sidan om myndighetsövervakningen har i samband med Centralhandelskammaren grundats en företagarnas avtalsnämnd för självreglering av avtalsvillkor. Nämndens betydelse har emellertid i praktiken upplevts som ringa.

1.3. Regleringen av avtalsvillkor mellan näringsidkare i vissa andra länder

1.3.1. Sverige, Danmark och Norge

Enligt den svenska lagen om avtalsvillkor mellan näringsidkare (1984:292) kan marknadsdomstolen förbjuda en näringsidkare att använda ett avtalsvillkor som är oskäligt mot en annan näringsidkare. Stadgandet gäller både allmänna avtalsvillkor i standardavtal och individuellt överenskomna avtalsvillkor. Ett villkor kan förbjudas endast om det är påkallat från allmän synpunkt. Detta förutsätter att villkoret används eller är avsett att användas i flera avtal. Vid bedömningen av oskäligheten skall särskild uppmärksamhet fästas vid behovet av skydd för den som intar en underlägsen ställning i avtalsförhållandet.

Ett ärende blir anhängigt vid marknadsdomstolen på ansökan, som kan göras av en sammanslutning av näringsidkare eller av en näringsidkare mot vilken avtalsvillkoret har använts.

Enligt den danska lagen, lov om markedsføring (17.6.1991 nr 455), får i näringsverksamhet inte vidtas åtgärder som strider mot god

marknadsföringssed. Med stöd av stadgandet kan man ingripa i oskäliga avtalsvillkor både i standardavtal och i individuella avtal också då det är fråga om kontraktsförhållanden mellan näringsidkare. Konsumentombudsmannen eller någon annan som har rättsligt intresse, kan i domstol kräva att användningen av ett oskäligt avtalsvillkor förbjuds. I beslutet om förbud kan bestämmas att avtal som i framtiden ingås i strid med förbudet är ogiltiga.

I Norge finns inte några stadganden som berör motsvarande avtalsförhållanden mellan näringsidkare. Stadgandena om reglering av avtalsvillkor i den norska lagen, lov om kontroll med markedsføring og avtalevilkår (16.6.1972 nr 47), gäller endast avtal mellan näringsidkare och konsumenter.

1.3.2. Tyska förbundsrepubliken

I Tyskland finns en särskild lag om allmänna avtalsvillkor (15.12.1976 nr 142). Lagen gäller inte individuellt överenskomna avtalsvillkor. Lagen innehåller ett allmänt stadgande enligt vilket ett oskäligt avtalsvillkor är ogiltigt. Stadgandet tillämpas också på förhållanden mellan näringsidkare. Dessutom innehåller lagen en förteckning över 25 sådana avtalsvillkor som skall anses vara oskäliga. Dessa specialstadganden har uppgjorts främst med tanke på konsumentskyddet. De tillämpas inte då näringsidkarens avtalspart är en handelsman. Begreppet handelsman är i lagen inte lika omfattande som begreppet näringsidkare. Frånsett vissa undantag tillämpas samma stadganden på utövare av jord- och skogsbruk, yrkesutövare och hantverkare som på konsumenter.

En domstol kan förbjuda användningen av oskäliga avtalsvillkor. Ett käromål kan väckas av en konsumentorganisation, en näringsidkarorganisation eller en handelskammare. Över förbudsyrkandena och förbudsdomarna förs ett offentligt register. Dessutom innehåller lagen ett stadgande enligt vilket svaranden kan förpliktas att offentliggöra förbudsdomen.

1.3.3. Österrike

I den österrikiska allmänna civillagen (ABGB 19.3.1916 nr 69) ingår en generalklausul, som ändrades 1979, enligt vilken oskäliga

avtalsvillkor i standardavtal är ogiltiga. Stadgandet tillämpas också på avtal mellan näringsidkare, men det gäller inte individuellt förhandlade avtalsvillkor. En domstol kan förbjuda användningen av ett oskäligt avtalsvillkor. I lagen uppräknas de näringsidkar- och konsumentorganisationer som kan anhängiggöra ett ärende vid en domstol.

1.3.4. Frankrike

Den franska lagen som gäller konsumentskydd (10.1.1978 nr 23) tillämpas både på allmänna avtalsvillkor och individuellt överenskomna avtalsvillkor. Avtalsvilkorens skälighet övervakas av en särskild kommission, i vilken konsumenterna och näringsidkarna är representerade. Kommissionen kan på eget initiativ undersöka villkoren. Initiativet kan också tas av det ministerium som ansvarar för konsumentärenden, av konsumentorganisationerna eller av näringsidkarna. Kommissionen kan ge icke-bindande rekommendationer om att ett oskäligt avtalsvillkor skall avlägsnas eller om hur det skall ändras.

Lagens stadganden om oskäliga avtalsvillkor tillämpas på avtal mellan näringsidkare och konsumenter. Med en konsument jämställs i lagen en person som inte är yrkesutövare. Kommissionen har ansett att lagens tillämpningsområde beträffande andra än konsumenter måste avgöras särskilt från fall till fall och med beaktande av stadgandenas syfte. Högsta domstolen har i ett avgörande ansett att lagen kan tillämpas också på avtal mellan näringsidkare. I den franska rättsdoktrinen har föreslagits att lagens tillämpningsområde borde preciseras så att näringsidkarnas behov av skydd blir tillgodosett i tillräcklig mån.

1.3.5. Europeiska gemenskaperna

I Europeiska gemenskaperna (EG) bereds ett direktiv i vilket det är meningen att ta in en reglering av avtalsvillkor också mellan näringsidkare och konsumenter. Några planer på att på motsvarande sätt reglera avtalsvillkor mellan näringsidkare finns inte. EG:s råd har emellertid i sitt beslut av den 26 september 1989 (89/C254/01) särskilt betonat vikten av att allt mer balanserade förhållanden mellan huvudleverantörer och underleverantörer främjas.

1.4. Bedömning av nuläget

Trots att de organisationer som företräder näringsidkare har eftersträvat att genom ömsesidiga förhandlingar eliminera användningen av oskäliga avtalsvillkor i de standardavtal som är i bruk, förekommer de emellertid fortfarande i praktiken. Det finns t.ex. fall då sådana stadganden i ett standardavtal som är avsedda att skydda den andra parten stryks då ett enskilt avtal ingås. Nya villkor som är oskäliga för den andra parten kan också tas in i avtalet.

I praxis har det förekommit t.ex. avtalsvillkor enligt vilka en företagare som kan jämföras med en arbetstagar har ålagts ett skadeståndsansvar som är strängare än ansvaret i skadeståndslagen (412/74). Den svenska högsta domstolen har i ett avgörande (HD 1987:107) ansett att en skiljeklausul i ett agenturavtal var oskälig för en näringsidkare vars ställning kunde jämföras med en arbetstagar och att den således inte band honom. Också i Finland används skiljeklausuler i avtal av motsvarande slag.

Också oskäliga uppsägningsklausuler förekommer i praktiken. Likaså används fortfarande avtalsvillkor enligt vilka den andra parten ges rätt att ensidigt ändra avtalsvilkoren eller besluta om omständigheter som inverkar på hans avtalsparts prestationsskyldighet. Under en ekonomisk depression kan vissa näringsidkare ta tillfället i akt och kräva att den andra avtalsparten godkänner avtalsvillkor som inte kan anses vara skäliga för den sistnämnde.

Trots att näringsidkarnas behov av rättskydd allmänt taget avviker från konsumenternas behov av skydd, finns det bland näringsidkarna sådana yrkesutövare, lantbruksföretagare och andra småföretagare vars behov av skydd i omsättningen av produktionsnyttigheter mången gång närmar sig konsumenternas skyddsbehov i omsättningen av konsumtionsnyttigheter. I vissa sådana avtalsförhållanden mellan företagare som berör arbetsprestationer kan omständigheterna vara sådana att företagaren kan jämföras med en arbetstagar. T.ex. enligt skadeståndslagen anses såsom arbetsgivare också den som ger ett uppdrag åt en sådan självständig företagare som med beaktande av uppdragsförhållandets bestående art, arbetets karaktär och övriga förhållanden skall jämföras med en arbetstagar.

Också andra näringsidkare än de som kan jämföras med konsumenter eller arbetstagar

kan i jämförelse med sin avtalspart vara i en så mycket svagare ställning att de kan anses behöva särskilt skydd mot oskäligen avtalsvillkor. Inom många branscher har näringsidkarna små eller inte alls några möjligheter att välja sin avtalspart. I en sådan ställning är t.ex. många lantbruksföretagare, maskinentreprenörer, bensinhandlare och minuthandlare. I vissa fall kan den som tillämpar ett avtalsvillkor inneha en sådan dominerande marknadsställning som avses i lagen om konkurrensbegränsningar, vilket betyder att man med stöd av nämnda lag kan ingripa, om ställningen missbrukas.

Syftet med företagarnas avtalsnämnd som finns i samband med Centralhandelskammaren är att man på frivillig väg kan jämka oskäligen avtalsvillkor. Nämnden har emellertid i praktiken ansetts vara ett otillräckligt medel för att skydda näringsidkare mot oskäligen avtalsvillkor. Nämndens avgöranden är rekommendationer och de är inte offentliga. Enligt meddelande från organisationerna har alla näringsidkare inte heller följt nämndens rekommendationer.

I praktiken är en rättegång vanligtvis det enda sättet på vilket skydd mot ett oskäligt avtalsvillkor kan fås. Näringsidkarna är emellertid i allmänhet ovilliga att inleda en rättegång mot sin avtalspart. En rättegång är ett relativt långsamt och dyrt sätt att försöka säkra sina rättigheter. Dessutom kan rättegången äventyra det fortsatta avtalsförhållandet och t.o.m. leda till att näringsidkarens verksamhet upphör.

Många näringsidkares rättsskydd mot oskäligen avtalsvillkor är inte i praktiken tillräckligt i dagens läge. Man kunde försöka avhjälpa olägenheten genom att skapa ett regelverk som i sin tur på förhand skulle förhindra användningen av oskäligen avtalsvillkor. Regelverket skulle samtidigt erbjuda ett medel för att förhindra en fortsatt användning av sådana oskäligen avtalsvillkor som redan är i bruk, utan att de avtalsförhållanden som i nuvarande utsträckning är i kraft äventyras.

2. Propositionens mål och de viktigaste förslagen

Av ovannämnda orsak föreslås att lagstiftningen kompletteras med stadganden om reglering av avtalsvillkor i avtalsförhållanden mel-

lan näringsidkare. Avsikten med de föreslagna stadgandena är att skydda i första hand små företag mot oskäligen avtalsvillkor. Också större företag än småföretag kan i vissa fall inneha en sådan ställning i förhållande till sin avtalspart att de är i behov av särskilt skydd mot oskäligen avtalsvillkor.

Eftersom det inte i praktiken är möjligt att i lagen exakt definiera kretsen av de näringsidkare som stadgandena skall gälla, föreslås att man vid bedömningen av ett villkors oskälighet skall beakta den andra partens behov av skydd till följd av dennes svagare ställning i jämförelse med sin avtalspart. Med detta vill man betona att avsikten är att de föreslagna stadgandena skall tillämpas endast i sådana situationer där avtalsparterna inte är i jämbördig ställning och där den andra parten till följd av detta är i behov av särskilt skydd. Avtal mellan jämbördiga företag skall således helt falla utanför tillämpningsområdet för de föreslagna stadgandena.

På yrkan av en förening som representerar näringsidkare eller på yrkan av näringsidkaren själv skall marknadsdomstolen vid vite kunna förbjuda en näringsidkare att fortsätta använda ett oskäligt avtalsvillkor. Förbudet skall inte påverka den bindande verkan av de avtal som är i kraft.

3. Propositionens verkningar i fråga om ekonomi och personal

Den föreslagna lagstiftningen kommer inte att påverka statens eller andra offentliga samsamfundens ekonomi.

De uppgifter som anknyter till regleringen av avtalsvillkor mellan näringsidkare harmonierar i sak med de uppgifter som hör till marknadsdomstolens nuvarande verksamhetsbild. Med hjälp av de föreslagna stadgandena eftersträvar man att på förhand begränsa användningen av oskäligen avtalsvillkor i avtal mellan näringsidkare. Uppskattningsvis kommer marknadsdomstolen således att få handlägga mycket få ärenden som berör reglering av avtalsvillkor mellan näringsidkare. Den föreslagna reformen innebär till följd av detta inte att marknadsdomstolen är i behov av utökad personal. De verkningar i fråga om organisation och personal som förslaget har är så ringa att det inte finns skäl att vidta specialåtgärder till följd av de föreslagna stadgandena.

4. Beredningen av propositionen

Handels- och industriministeriet tillsatte 1978 en kommission för företagarskydd som i sitt betänkande (komm.bet. 1979:61) föreslog ett regelverk, enligt vilket det hade varit möjligt att reglera standardvillkor och jämka enskilda avtalsvillkor i förhållanden mellan näringsidkare. Kommissionens förslag var inte till alla delar enhälligt.

Den arbetsgrupp som 1982 tillsattes av handels- och industriministeriet undersökte de avtalsvillkor som var i bruk i standardavtal som ingicks med småföretagare. Arbetsgruppen utredde de problem som uppstått bland annat inom dagligvaruhandeln, oljebranschen och maskinentreprenaderna. Som en följd av arbetet ändrades avtalsvillkoren och något behov av lagstiftning kunde inte iakttas.

Justitieministeriet tillsatte 1987 en kommission för revidering av rätts-handlingslagen. Kommissionen föreslog i sitt betänkande (komm.bet. 1990:20) att en särskild lag om standardvillkor stiftas. Enligt lagförslaget får såsom standardvillkor inte användas ett villkor som är oskäligt för motparten. Marknadsdomstolen föreslås kunna förbjuda den som använder standardvillkor att tillämpa ett sådant villkor i sina avtalsförhållanden.

Justitieministeriet anordnade under hösten 1990 ett tillfälle där deltagarna kunde framföra sina åsikter och där man försökte kartlägga småföretagarnas problem i avtalsförhållandena och möjligheterna att i samband med reformen av avtalslagen rätta till de iakttagna missförhållandena. Vid tillfället framfördes att det i avtalsförhållanden mellan företagare fortsättningsvis används avtalsvillkor som inte kan anses skäliga för småföretagarna.

Vid justitieministeriet utarbetades efter detta ett preliminärt utkast till stadganden om förbud mot användning av oskäliga avtalsvillkor i

avtalsförhållanden mellan näringsidkare. Ministeriet anordnade under våren 1992 ett tillfälle vid vilket deltagarna kunde framföra sina åsikter om utkastet. Vid tillfället ansåg sakkunniga främst från organisationerna som representerade idkarna av lantbruk och de små och medelstora företagen att en reglering av avtalsvillkor mellan näringsidkare är viktig. Representerarna för sådana organisationer som bevakar andra näringsidkares intressen ansåg å sin sida att en reglering av avtalsvillkoren är onödig.

Vid justitieministeriet har man ansett att stadgandena om reglering av avtalsvillkoren kunde tas in i lagen om otillbörligt förfarande i näringsverksamhet (1061/78). Lagen hör till handels- och industriministeriets område. Efter som handels- och industriministeriet inte har varit villigt att ändra nämnda lag på det föreslagna sättet, utarbetades såsom tjänsteuppdrag ett förslag till en proposition till riksdagen med förslag till lagar om avtalsvillkor mellan näringsidkare och om ändring av lagen om marknadsdomstolen.

Utlåtande om förslaget begärdes under hösten 1992 av sammanlagt 28 myndigheter, vetenskapssamfund och organisationer. Centralhandelskammaren och vissa centralorganisationer som representerar främst storindustrin motsatte sig förslaget. Också handels- och industriministeriet ifrågasatte ändamålsenligheten av den föreslagna lagstiftningen. De flesta av de övriga remissinstanserna ansåg att förslaget är motiverat. I vissa utlåtanden ansågs att de föreslagna stadgandena trots allt borde införlivas med lagen om otillbörligt förfarande i näringsverksamhet. De organisationer som representerade i första hand små och medelstora företag ansåg de föreslagna lagarna synnerligen behövliga och viktiga och ansåg att de borde träda i kraft så fort som möjligt.

DETALJMOTIVERING

1. Lagförslagen

1.1. Lag om reglering av avtalsvillkor mellan näringsidkare

1 §. *Reglering av avtalsvillkor.* I lagförslaget

är begreppet näringsidkare detsamma som i lagen om otillbörligt förfarande i näringsverksamhet. Begreppet skall således ges en vidsträckt innebörd. Enligt paragrafens 1 mom. förbjuds en näringsidkare att i avtal som ingås med andra näringsidkare använda avtalsvillkor

som är oskäligen för de näringsidkare som är den andra parten i avtalen. Härvid skall hänsyn tas till det behov av skydd som sistnämnda näringsidkare har till följd av att de har en svagare ställning samt till andra omständigheter som inverkar på saken.

Avsikten med momentet är att begränsa den föreslagna lagens tillämpningsområde till att omfatta endast sådana avtal där de näringsidkare som är den andra parten i avtalen, i allmänhet har svagare resurser eller i övrigt är i underlägsen ställning jämfört med den som använder avtalsvillkoret och där de på grund av detta är i behov av särskilt skydd. Näringsidkare som är i jämbördig ställning skall kunna ordna sina avtalsförhållanden på det sätt de önskar och utan att någon utomstående griper in i de avtalsvillkor som används. Särskilt småföretagarna kan emellertid stå i ett sådant förhållande till sin avtalspart att de kan anses behöva särskilt skydd mot oskäligen avtalsvillkor.

Den som använder avtalsvillkor kan vara t.ex. ett stort industriföretag och den andra parten en liten verkstad som tillverkar delar som ingår i storindustrins produkter. I vissa fall kan den andra partens hela verksamhet vara beroende av den som använder avtalsvillkoren. T.ex. kan en återförsäljare ha specialiserat sig på att sälja eller reparera ett visst företags produkter eller så kan en underleverantör ha anpassat hela sin produktion efter sin uppdragsgivares behov. I många fall är arten och omfattningen av näringsidkarens verksamhet i övrigt sådana att han kan jämföras med en konsument eller en arbetstagar.

Bristande yrkeskunskap i sig utgör inte en sådan obalans som avses i stadgandet. Dock skall man beakta att t.ex. jordbrukarens yrkeskunskap omfattar att han behärskar de omständigheter som har anknytning till lantbruksproduktionen. Man kan således inte skäligen förutsätta att jordbrukaren besitter samma specialkunskaper i avtalsrätt som en riksomfattande centralaffär, som i sin tjänst har sakkunniga som specialiserat sig dessa frågor. Motsvarande obalans råder också inom många andra branscher.

Avsikten är att stadgandet kan användas på alla typer av förmögenhetsrättsliga avtal som används eller som är avsedda att användas i näringsverksamhet. Förbudet gäller både allmänna avtalsvillkor som ingår i standardavtal och individuellt förhandlade avtalsvillkor.

Ordet "avtal" och ordet "näringsidkare", som avser den andra parten, står i pluralis i momentet. Avsikten är att lämna de enskilda fallen utanför lagens tillämpningsområde. Tillämpningen av stadgandet förutsätter emellertid inte att avtalsvillkoret redan har använts i flera avtal. Det räcker att avsikten är att villkoret skall användas i flera än ett avtal. Om det inte är fråga om ett villkor som skall användas i flera avtal mellan näringsidkare, kan näringsidkaren med stöd av 36 § avtalslagen låta en allmän domstol pröva om avtalsvillkoret är oskäligt.

Begreppet oskäligt har i momentet samma innehåll som i 36 § avtalslagen. När oskäligheten bedöms skall uppmärksamhet fästas bland annat vid avtalets hela innehåll. Eftersom en utfästelse om beloppet av vederlaget som skall erläggas inte till sin typ kan vara oskäligt på det sätt som avses i lagförslaget, kan momentet inte tillämpas på ett avtalsvillkor som reglerar beloppet av det avtalade vederlaget. Stadgandet kan däremot tillämpas på avtalsvillkor enligt vilka grunderna fastställs för hur vederlaget bestäms. T.ex. ett avtalsvillkor enligt vilket den andra avtalsparten har rätt att ensidigt ändra det avtalade priset kan vara oskäligt för de näringsidkare som är den andra avtalsparten i avtalen. En myndighet skall emellertid inte bestämma priset för en prestation. Avsikten med stadgandet är inte att göra en prisreglering möjlig och inte heller att garantera näringsidkaren en skälig utkomst.

Oskäligheten av ett avtalsvillkor skall bedömas utgående från hurudant villkoret i allmänhet är för näringsidkare som är den andra parten. Oskäligheten kan således inte bedömas på samma sätt som i enskilda avtalsförhållanden, då man måste beakta de särskilda omständigheterna kring fallet och dess särdrag. I stadgandet förutsätts att avtalsvillkoret till sin natur, typiskt sett inom branschen i fråga och i de situationer som avses i avtalet är oskäligt för de näringsidkare som är den andra parten.

Syftet med propositionen är inte att kanalisera behörighet till marknadsdomstolen i frågor som faller inom tillämpningsområdet för lagen om konkurrensbegränsningar. Bl.a. det förfarande som gäller anbudstävlingar och förbudet mot fixerade priser skall således också framledes bedömas med utgångspunkt i lagen om konkurrensbegränsningar. De behöriga myndigheter det då blir fråga om är närmast konkurrensverket och konkurrensrådet.

Förbudsstadgandet i paragrafens 1 mom. kunde bli relativt verkningslöst, om dess rättsverkningar vore beroende av om den andra avtalsparten ämnar väcka talan för att få avtalet jämkat med stöd av 36 § avtalslagen. I många fall kunde en talan också äventyra avtalsförhållandets fortbestånd. Enligt paragrafens 2 mom. kan den som använder avtalsvillkor förbjudas att använda ett villkor som strider mot 1 mom. Förbudet kan också vara ett förbud att på nytt använda ett förbudet villkor eller ett oskäligt villkor som är jämförbart med det förbjudna villkoret. En förutsättning för förbudet är inte att ett sådant avtal som innehåller villkoret i fråga har slutits. Det är tillräckligt att näringsidkaren har erbjudit sig att med andra näringsidkare ingå avtal som innehåller villkoret.

Lagförslagets stadganden om förbud följer de principer som ingår i motsvarande stadganden i 3 kap. konsumentskyddslagen och i lagen om otillbörligt förfarande i näringsverksamhet. Efter att förbudet har meddelats riktar det sig mot näringsidkarens verksamhet. Ett förfarande i strid med förbudet har ingen omedelbar inverkan på avtalsförhållandet i fråga. Om en näringsidkare i ett enskilt fall vill åberopa att ett avtalsvillkor som strider mot förbudet är oskäligt för honom måste han med stöd av 36 § avtalslagen få saken prövad av domstol.

Förbudet skall enligt momentet i regel förenas med vite. Om näringsidkaren bryter mot förbudet kan han föreläggas ett nytt och ännu större vite. Enligt momentet behöver ett vite emellertid inte föreläggas, om det av särskilda skäl är obehövligt. Ett vite behöver inte föreläggas, t.ex. om det finns grundad anledning att anta att näringsidkaren inte fortsätter att använda det förbjudna villkoret.

Förbudet kan enligt 3 mom. av särskilda skäl riktas också mot en person som är anställd hos näringsidkaren eller mot någon annan som handlar för dennes räkning. Stadganden med samma innehåll finns också i 6 § 2 mom. lagen om otillbörligt förfarande i näringsverksamhet och 3 kap. 2 § 2 mom. konsumentskyddslagen. Ett särskilt skäl kunde vara att näringsidkaren t.ex. har för avsikt att kringgå förbudet.

2 §. *Meddelande av förbud.* Enligt 1 mom. meddelar marknadsdomstolen ett förbud att använda ett oskäligt avtalsvillkor. Marknadsdomstolen kan enligt momentet också meddela ett temporärt förbud, eftersom behandlingen av ett ärende i marknadsdomstolen i vissa fall kan

dra ut på tiden. Ett temporärt förbud är i kraft tills marknadsdomstolen slutligt avgjort ärendet. Motsvarande stadganden finns i 7 § 1 mom. lagen om otillbörligt förfarande i näringsverksamhet och 3 kap. 3 § 1 mom. konsumentskyddslagen.

I paragrafens 2 mom. hänvisas till lagen om marknadsdomstolen. Förfarandet då förbud meddelas är detsamma som då marknadsdomstolen i övrigt behandlar ärenden inom ramen för dess kompetens. T.ex. med stöd av 12 § 1 mom. lagen om marknadsdomstolen kan domstolen självmant skaffa utredningar och således t.ex. be om utlåtande av övervakningsmyndigheten när den som använder avtalsvillkoret är ett kreditinstitut eller en försäkringsanstalt. Om det finns risk att misstänka att det avtalsvillkor som är föremål för behandling begränsar konkurrensen på ett skadligt sätt, kan också konkurrensverkets utlåtande inhämtas.

3 §. *Ikraftträdande* Lagen föreslås träda i kraft så snart den har godkänts och blivit stadfäst.

Eftersom avsikten med lagen är att förhindra bruket av oskäliga avtalsvillkor, skall lagen enligt paragrafen också tillämpas på oskäliga avtalsvillkor som är i bruk då lagen träder i kraft. Det finns inte skäl att tillåta oskäliga avtalsvillkor även om de varit i bruk innan lagen trätt i kraft.

1.2. Lagen om marknadsdomstolen

1 §. I paragrafen stadgas om marknadsdomstolens behörighet. Det föreslås att en hänvisning till lagen om reglering av avtalsvillkor mellan näringsidkare tas in i paragrafen, eftersom marknadsdomstolen enligt lagförslaget meddelar det i lagen avsedda förbudet att använda avtalsvillkor som är oskäliga för den andra avtalsparten.

6 d §. Det föreslås att en ny 6 d § fogas till lagen. Enligt paragrafen blir ett ärende som behandlas med stöd av lagen om reglering av avtalsvillkor mellan näringsidkare anhängigt vid marknadsdomstolen på ansökan av en registrerad förening som verkar för att bevaka näringsidkarnas intressen eller av en näringsidkare som närmare specificeras i paragrafen. En förening för näringsidkare har rätt att väcka talan vid marknadsdomstolen även om användningen av avtalsvillkoret inte skulle ha riktat sig mot någon av dess medlemmar. I förening-

ens stadgar definieras ändamålet med föreningen. I praktiken kunde föreningen således anhängiggöra ett ärende när avtalsvillkoret används inom den bransch inom vilken föreningen verkar.

Också en enskild näringsidkare kan göra en ansökan som avses i paragrafen, om användningen av avtalsvillkoret riktas mot honom. Näringsidkarens rätt är inte sekundär i förhållande till föreningens rätt att anhängiggöra ärendet. I praktiken kommer näringsidkaren sannolikt att använda sig av sin rätt endast när ingen förening velat anhängiggöra ärendet vid marknadsdomstolen.

2. Ikraftträdande

Båda lagarna avses träda i kraft samtidigt och så snart de har godkänts och blivit stadfästa. Eftersom avsikten med lagarna är att förhindra bruket av oskäligen avtalsvillkor, finns det inget behov av en övergångsperiod.

Med stöd av vad som anförts ovan föreläggs Riksdagen följande lagförslag:

1.

Lag

om reglering av avtalsvillkor mellan näringsidkare

I enlighet med riksdagens beslut stadgas:

1 §

Reglering av avtalsvillkor

I avtal mellan näringsidkare får inte användas villkor som för de näringsidkare som är den andra parten i avtalen är oskäligen med beaktande av det behov av skydd som sistnämnda näringsidkare har till följd av sin svagare ställning samt övriga omständigheter som inverkar på saken.

En näringsidkare kan förbjudas att använda ett villkor som strider mot 1 § eller att på nytt använda sådana eller därmed jämförbara villkor. Förbudet skall förenas med vite, om inte det är obehövt av särskilda skäl.

Förbudet kan, om det föreligger särskilda skäl för det, meddelas att gälla också en person som är anställd hos en sådan näringsidkare som avses i 2 mom., eller någon annan som handlar för dennes räkning.

2 §

Meddelande av förbud

Ett förbud som avses i 1 § meddelas av marknadsdomstolen. Marknadsdomstolen kan också meddela ett temporärt förbud, varvid förbudet gäller tills saken är slutligt avgjord.

Om marknadsdomstolen och om behandlingen av ärenden vid den gäller utöver det ovan sagda lagen om marknadsdomstolen (41/78).

3 §

Ikraftträdande

Denna lag träder i kraft den
19 .

2.

L a g**om ändring av lagen om marknadsdomstolen**

I enlighet med riksdagens beslut
ändras 1 § lagen den 20 januari 1978 om marknadsdomstolen (41/78), sådant detta lagrum lyder
i lag av den 28 december 1990 (1276/90), samt
fogas till lagen en ny 6 d § som följer:

1 §

Marknadsdomstolen handlägger och avgör i egenskap av specialdomstol de ärenden som faller under dess behörighet enligt konsumentskyddslagen (38/78), lagen om konsumentombudsmannen (40/78), värdepappersmarknadslagen (495/89), lagen om depositionsbankernas verksamhet (1268/90) och lagen om reglering av avtalsvillkor mellan näringsidkare (/) och som ansluter sig till regleringen av marknadsföring och avtalsvillkor samt de ärenden för vilka den enligt lagen om otillbörligt förfarande i näringsverksamhet (1061/78) är behörig.

6 d §

Ett ärende som skall behandlas enligt lagen om reglering av avtalsvillkor mellan näringsidkare blir anhängigt vid marknadsdomstolen på ansökan av en registrerad förening som verkar för att bevaka näringsidkarnas intressen. En ansökan kan också göras av en näringsidkare mot vilken användningen av avtalsvillkoret riktas.

—————
Denna lag träder i kraft den
19 .

—————
Helsingfors den 30 april 1993

Republikens President
MAUNO KOIVISTO

Justitieminister *Hannele Pokka*

2.

L a g**om ändring av lagen om marknadsdomstolen**

I enlighet med riksdagens beslut

ändras 1 § lagen den 20 januari 1978 om marknadsdomstolen (41/78), sådant detta lagrum lyder i lag av den 28 december 1990 (1276/90), samt fogas till lagen en ny 6 d § som följer:

Gällande lydelse

1 §

Marknadsdomstolen handlägger och avgör i egenskap av specialdomstol de ärenden som faller under dess behörighet enligt konsumentskyddslagen (38/78), lagen om konsumentombudsmannen (40/78), värdepappersmarknadslagen (495/89) och lagen om depositionsbankernas verksamhet (1268/90) och som ansluter sig till regleringen av marknadsföring och avtalsvillkor samt de ärenden för vilka den enligt lagen om otillbörligt förfarande i näringsverksamhet (1061/78) är behörig.

Föreslagna lydelse

1 §

Marknadsdomstolen handlägger och avgör i egenskap av specialdomstol de ärenden som faller under dess behörighet enligt konsumentskyddslagen (38/78), lagen om konsumentombudsmannen (40/78), värdepappersmarknadslagen (495/89), lagen om depositionsbankernas verksamhet (1268/90) och lagen om reglering av avtalsvillkor mellan näringsidkare (/) och som ansluter sig till regleringen av marknadsföring och avtalsvillkor samt de ärenden för vilka den enligt lagen om otillbörligt förfarande i näringsverksamhet (1061/78) är behörig.

6 d §

Ett ärende som skall behandlas enligt lagen om reglering av avtalsvillkor mellan näringsidkare blir anhängigt vid marknadsdomstolen på ansökan av en registrerad förening som verkar för att bevaka näringsidkarnas intressen. En ansökan kan också göras av en näringsidkare mot vilken användningen av avtalsvillkoret riktas.

Denna lag träder i kraft den
19 .
